SATSER

TILL KRITISK BELYSNING

AF

R. SOHMS KYRKORÄTT

AKADEMISK AFHANDLING

AF

KARL PIRA

FIL. DOKTOR

STOCKHOLM

TRYCKT HOS P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG 1897.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41548913_0043

SATSER

TILL KRITISK BELYSNING

AF

R. SOHMS KYRKORÄTT

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF VIDTBERÖMDA TEOLOGISKA FAKULTETEN I UPSALA
KOMMER ATT OFFENTLIGEN FÖRSVARAS
Å LÄROSALEN N:o 5
ONSDAGEN DEN 10 NOVEMBER 1897 KL. 4 E. M.

AF

KARL PIRA
FIL. DOKTOR

STOCKHOLM
TRYCKT HOS P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG 1897.

STOCKHOLM
TRYCKT HOS P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG
1897.

Förord.

»Das Verständnis für Inhalt und Wesen des Kirchenrechts kann nur aus der Erfassung der geistlichen Kräfte gewonnen werden, welche um die Ausbildung des Kirchenrechtes gekämpft und in seiner Erzeugung ihren Ausdruck gefunden haben». (Sohm, Kirchenrecht, Vorrede, XI.)

Tankegången i hvarje kritik af en åsikt måste rätteligen vara följande: åsiktens föremål är själft så och så beskaffadt; nu är åsikten därom denna; alltså är åsikten antingen riktig eller oriktig eller riktig i ett, oriktig i ett annat afseende. I enlighet härmed har förf. grundat sin kritiska belysning af de åsikter om kyrkorättens väsen och historia, hvilka af R. Sohm framställas i hans Kirchenrecht (Erster Band, Die geschichtlichen Grundlagen, Leipzig 1892), på en bestämdt angifven uppfattning af de nämnda föremålen.

Intet försök att »döma, ej efter utseendet, utan den rättvisa domen» (Joh. 7: 24) kan emellertid allvarligen göras utan att stödjas af ett åskådningssätt, hvilket så till vida är filosofiskt, som det måste innebära en uppfattning af väsende, företeelse och dessas sammanhang. Hvad nu angår bedömandet af en kyrkorättslig åsikt, så är detta på ett afgjordt sätt beroende af filosofisk uppfattning, alldenstund såväl rätt som kyrka onekligen på det närmaste sammanhänga med det hos människan andliga, förnuftiga och personliga, som nödvändigt på något sätt är föremål för filosofien och aldrig medvetet förnimmes, utan att däri ligger åtminstone fröet till en filosofisk åsikt. Det filosofiska åskådningssätt, hvartill förf. ansluter sig, är den af Boström grundlagda rationella idealismen, hvilken åtminstone principiellt »koncilierar filosofien med det Kristna medvetandet» (Boströms

föreläsningar i religionsfilosofi, utg. af S. Ribbing, s. 2). Om det nu ock finnes de, som anse, att den boströmska filosofien är okristlig, så kan förf. gent emot dessa endast säga, att såvidt han varit i stånd att inhämta det nytestamentliga och det boströmska åskådningssättet, har han ej kunnat finna någon väsentlig och principiell motsättning mellan dem: olikheter finnas i »bokstafven», ej i »anden», hvilket ju ock gäller de särskilda nytestamentliga skrifterna, jämförda med hvarandra.

Efterföljande framställning afser att kritiskt belysa de ledande synpunkterna för Sohms betraktelser. Någon egentlig undersökning af den grad af noggrannhet, hvarmed han uppfattat och framställt det rent faktiska, har förf. icke varit i tillfälle att anställa och gör intet anspråk på att vara i stånd därtill. Också torde en sådan undersökning icke vara af så stort aktuellt intresse, då Sohms historiskt-kritiska källgranskning synes *väl* motsvara samtidens högsta vetenskapliga fordringar. Men detta gäller enligt förf:s åsikt icke om Sohms egna reflexioner öfver materialet. Till att utreda dessas rätta innebörd vilja följande satser lämna ett bidrag.

I.

Gud, den fullkomlige anden, är kärleken. (Matt. 5: 48. Joh. 4: 24. 1 Joh. 4: 8 och 16.)

1. Kärleken har nödvändigt ett föremål. Föremålet för Guds kärlek måste vara i sträng mening sann verklighet (Luk. 20: 38. Rom. 4: 17. Apg. 17: 25 ff. 1. Tim. 6: 13).

2. Kärlekens föremål måste vara ett godt. Guds kärleks föremål är det utan inskränkning goda (Mat. 7: 19 ff. Rom. 2: 4 ff. 1. Kor. 13: 6).

3. Kärleken och hans föremål måste hafva en hög grad af varaktighet. Gud måste tänkas älska utan »förvandling» eller »någon växlingens skugga» (Jak. 1: 17. 1. Kor. 13: 8 och 10).

4. Det goda, som är föremål för kärlek, måste till sin art svara mot den älskandes egen art, hvarför all rätt kärlek ytterst är kärlek till person. Föremål för Guds kärlek måste därför vara fullkomlig (åtminstone efter sitt mått) och kärleksfull ande (Jmf. ofvan 2. Joh. 10: 34 ff. Ef. 1: 3—7; 2: 4—10; 4: 15, 16 och 24).

5. Människans kärlek är: djup och full känsla; alltid i något afseende medveten och fri; känsla af ett praktiskt godt; sålunda känsla af behof eller fordran och därför drifkraft till verksamhet; innebär »liflig och stark affekt eller ett djupt intryck» (teor.) samt »rik känsla af harmonisk form eller formell harmoni» (estet.); är därför »en total känsla, ehuru alltid öfvervägande praktisk»; »kan vara en känsla af tillfredsställelse»; är dock såsom prak-

tisk oskiljaktig från verksamhet. I Guds kärlek måste fullhet och innerlighet, styrka och liflighet, djup och rikedom samt tillfredsställelse (fullkomligheten hos människans formellt lägre funktioner) i ren samstämmighet med fulländad klarhet, självständighet och sublim harmoni (den teoretiska, praktiska och estetiska fullkomligheten hos människans medvetna och afsiktliga lif) utesluta all verksamhet för egen del men innebära allvis, allsmäktig och allgod verksamhet i och för människan (Jmf. ofvan 3. Mat. 6: 8. Joh. 1: 5).

6. Kärlek innebär »samverkan för ett på något sätt gemensamt personligt ändamål». Guds kärleksverksamhet kan därför icke innebära något tvång på människan utan måste gifva henne makt att »hafva lif i sig själf» och frivilligt mottaga »evigt lif», som Gud vill gifva henne (1. Mos. 1: 27; 2: 7. Joh. 5: 26. Mat. 25: 34. 1. Tim. 2: 3. Tit. 1: 2.)

7. Kärlek måste i allmänhet sägas vara en persons varaktiga och totala samverkan med någon annan för ett på något sätt gemensamt personligt ändamål. Kärleken utan all inskränkning är således Gud, den oändlige personen, den fullkomlige anden, såsom själf oaflåtligen samverkande med alla till sitt rent andliga, utan inskränkning goda, ändamål sträfvande ändliga personer, m. a. o. kärleken är personligheten själf (allpersonligheten) såsom det högsta goda. Gud är därför kärleken. (Jmfr C. Y. Sahlin, Om fosterlandskärleken, ss. 31—39).

II.

Människans andliga fullkomlighet i detta lif består däruti, att hon ständigt *bättrar sig,* öfvergår från själfviskhet och kärlekslöshet till gudaktighet och kärlek samt hoppas och tror på evangeliet om lif och salighet af Guds faderliga nåd och godhet. (Mat. 4: 17. Mark. 1: 15. Mat. 5: 43 ff.).

1. Gud, den fullkomligt kärleksfulle anden, är evigt närvarande i människans rena ande och har denna evigt närvarande i sig. Därigenom är han den yttersta grunden till människans tillvaro och utveckling i alla för henne möjliga lifsformer. Han är sålunda: den aktuellt tillvarande människans allsmäktige skapare och upprätthållare, den yttersta personliga grunden till hennes uppkomst och fortvaro; hennes absolut heliga och rättvisa monark eller regent, den yttersta personliga grunden till hennes utveckling, och såsom sådan hennes allvisa försyn och allgode saliggörare, den yttersta personliga grunden till den mänskliga utvecklingens rätta fortgång och rätta fulländning. Allt detta ligger däruti, att Gud är människans Himmelske Fader. Såsom sådan är han själf omedelbart i hennes innersta ständigt verksam för hennes bättrande, rättande, bestraffande, genom att utan tvång utveckla högre och högre lifsformer, tills den för människan högsta möjliga är uppnådd. Till denna är människan af evighet kallad och oföränderligt inbjuden genom Guds kärlek och nåd. (I, 6 och 7).

2. Guds totala nåd är därför kallelsen (vocatio generalis; jmfr Bostr., Rel. fil., s. 248). Inom denna kunna urskiljas särskilda nådeverkningar. 1) Gud gifver människan makt att välja mellan själfviskhet och gudaktighet (mellan den naturliga (den i tiden först formellt förnuftiga men reellt sinnliga) människans benägenhet att sätta sig själf, i sin fenomenella isolering från Gud, såsom ej blott formalgrund (makt att inom ett begränsadt område aktualisera) utan ock såsom realgrund (nödvändig förutsättning för självständig och fullständig verklighet) till det högsta goda, å ena sidan, samt, å andra sidan, den andliga (både formellt och reellt förnuftiga) människans sträfvan att enligt Guds maning fasthålla honom såsom sitt högsta godas realgrund och fatta sig själf såsom formalgrund, gifva Gud äran och anse sig själf som »en onyttig tjänare»): *väckelse* och *upplysning*, den relativa begynnelsen och den relativa

fulländningen af samma verkan (Ef. 5: 8). 2) Gud gifver människan makt att bestämma sig för gudaktigheten, d. v. s. att *tro* på Gud (att blifva en ny människa, *religiös karakter;* tron är den religiösa viljan såsom självbestämning, såsom reell enhet, såsom konstant förnimmande, väljande och fröjdande sig åt de med religiositetens idé öfverensstämmande lägre bestämningsgrunderna, m. a. o. hela människans omfattande af *Gud såsom den enda grunden till hennes rättfärdighet,* hennes viljas konstanta *riktning* på religiositetens idé): *omvändelse* och *pånyttfödelse* (begynnelse och fulländning) (Joh. 3: 3 ff). 3) Gud gifver människan makt att fortfarande lefva det rätta, andliga och gudaktiga lifvet, d. v. s. att *hoppas* på Gud (hoppet, salighetsförväntan, *den religiösa lagen* är den religiösa viljan såsom självverksamhet, såsom formell enhet, såsom konstant och nödvändigt bestämmande och reglerande det hos henne växlande och tillfälliga, m. a. o. hela människans längtan efter *Gud såsom den enda grunden till hennes förtröstan,* hennes religiösa, af Gud såsom försyn fordrade, *handlingssätt*): *rättfärdiggörelse* och *helgelse* (början och fulländning) (Joh. 14: 1 och 27. Rom. 8: 24. Ebr. 2: 13; 3: 6). 4) Gud gör människan delaktig af *kärleken* (kärleken såsom *det religiöst goda* är den religiösa viljan såsom självändamål, såsom total enhet, såsom aktuell i princip och i totaliteten af momenter, m. a. o. hela människans frid och fröjd i *Gud såsom den enda grunden till hennes salighet,* som är det religiösa handlingssättets omedelbara *verkan*): *saliggörelse* (fulländad i Himmelriket). (I, 7. Rom. 5: 15. 1. Joh. 4: 7 ff.).

3. Människans aktuellt religiösa tillstånd är sålunda *kärlek till Gud,* och hennes aktuellt religiösa verksamhet är *Gudsdyrkan,* fortgående andligt lif. Kärlek är ur öfvervägande teoretisk synpunkt »sanningens kunskap» under form af *andakt,* inspiration (de renhjärtade »se» Gud), ur öfvervägande praktisk synpunkt *fromhet* i betydelse af fullkomlig undergifvenhet under Guds vilja (kärleken »sö-

ker icke sitt»), ur öfvervägande estetisk synpunkt »*frid och fröjd i den Helige Ande*» (Rom. 14: 17). Gudsdyrkan består däri, att viljan öppnar människohjärtat för Gud såsom den religiösa lifsgrunden och tillsluter det för världen, samt är ur öfvervägande teoretisk synpunkt lyftning af hela människan till ett andaktsfullt mottagande af Guds uppenbarelse (religiös adoration, bön, ej egl. petitio, ty: »eder Fader vet, hvad I behöfven, förr än I bedjen honom», Mat. 6: 8), ur öfvervägande praktisk synpunkt uppoffrande af själfviskhet och egenrättfärdighet för ett fromt mottagande af rättfärdighet från Gud (religiös sakrifikation, offer), ur öfvervägande estetisk synpunkt anordning af alla mänskliga krafter till det fröjdefulla mottagandet af »Guds frid, som öfvergår allt förstånd» (Fil. 4: 7. Ps. 73: 25, 26. Religiös ovation, lof). (Jmfr Bostr. Skrifter, I, s. 336 ff., II, s. 283 ff. Förel. i Rel.-fil., utg. af Ribbing, s. 193 ff. Sahlin, Om grundformerna i etiken, Om andlig frihet, ss. 12—16, 29—34, Om världens relativitet, ss. 9—16, Om det inre lifvet, ss. 45—56).

III.

Människans rätta kärlek till Gud gifver henne ock den rätta kärleken till sig själf (troget förvaltande af de anförtrodda »punden», men såsom en »onyttig tjänare») samt den rätta kärleken till andra människor (kärlek till nästan såsom till sig själf genom att tjäna med den anförtrodda nådegåfvan). (Mat. 25: 14 ff. Luk. 17: 10. Mark. 12: 31. Rom. 12: 5, 6).

1. Den öfvervägande praktiska sidan i den religiösa kärleken består i det oaflåtliga väljandet af gudaktigheten under förkastande af själfviskheten (II, 2, 3). Denna verksamhets material (det praktiskt bestämbara, det valbara)

är sålunda förhållandet mellan den timliga människans jag (den aktuellt tillvarande människans innersta, hennes formella personlighet såsom enhet af självmedvetande och självbestämning) och Gud (den aktuellt tillvarande människans ur-personlighet, genom hvilken hon har sin reellt personliga individualitet och därmed sitt fullständiga oberoende af allt yttre); alternativet är: antingen skall »jaget» göras till högsta bestämningsgrund, lag och ändamål (= självviskhet) eller ock skall Gud få intaga den nämnda ställningen i människans lif (= gudaktighet). Materialet för den praktiska religiositeten är därför omedelbart *det inre personliga förhållandet* mellan människan och Gud.

2. Den praktiska religiositeten innebär på grund häraf fullständig abstraktion från hvarje speciellt förhållande inom den aktuellt tillvarande människan och hennes värld samt uteslutande reflexion på blott och bart riktningen hos den i strängaste mening formellt personliga verksamheten: »ett är nödvändigt» (Luk. 10: 42). Därpå beror den oerhörda svårighet å ena sidan och den fullständiga vederkvickelse å den andra, hvarmed den rätta praktiska religiositeten är förenad. »Den porten är trång, och den vägen är smal, som drager till lifvet, och få äro de, som finna honom» (Mat. 7: 14). »Ingen, som sätter sin hand till plogen och ser tillbaka, är bekväm till Guds rike» (Luk. 9: 62). »Kommen till mig I alla, som arbeten och ären betungade, och jag skall vederkvicka eder» o. s. v. (Mat. 11: 28, 29).

3. Men just därför, att den praktiska religiositeten i hvarje fall bestämmer den aktuellt tillvarande människans allra innersta, den formella personligheten, kommer religionen att aktuellt gifva en viss bestämdhet åt *hvarje* mänsklig funktion (jmfr Kol. 3: 23) och blifver därigenom icke blott människans högsta utan äfven hennes totala goda, »bonum supremum et consummatum». (Jmfr liknelserna om surdegen och senapskornet (Mat. 13: 31—33)

samt om källan »med springande vatten till evigt lif» (Joh. 4: 14). Sahlin, Om andl. frihet, ss. 24—29).

4. Sålunda ligger ock i valet af gudaktigheten en fordran, att »människans egen fria obestämda, men bestämbara vilja» skall bestämma sig själf till sedlighet i betydelse af »sinnlig-förnuftighet eller sinnlighetens rätta förhållande till förnuftet hos människan och det mänskliga förnuftets fulla verklighet såvida, som denna i hvarje ögonblick och i det hela är af människans fria vilja beroende». M. a. o. människans »lif i rättfärdighet inför Gud, i förtröstan på honom och i evig salighet i honom» visar sig i hennes sedliga lif uti »sinnesförfattningens dygdighet, handlingens pliktenlighet och sedens godhet», (Sahlin, Om grundformerna i etiken, ss. 49—50, 10, 11, Om det inre lifvet, s. 56). Dessa det sedliga lifvets grundformer äro de praktiska lifsyttringarna af människans rätta kärlek till sig själf. Denna eller den individuella sedligheten är i människans aktuella praktiska lif bestämdt åtskild från religiositeten genom att hafva ett annat material än denna, nämligen *förhållandet mellan människans sinnlighet* (hennes naturliga psykiskt-fysiska lif) *samt hennes förnuft* (hennes individuella reellt personliga lif). Alternativet är: antingen skall det psykiskt-fysiska lifvet få utveckla sig i den naturligt gifna riktningen eller ock skall människans själfmakt vända utvecklingen i den riktning, som ovillkorligen är befalld af människans i samvetet aktuella andliga individualitet. Den individuella sedligheten består i det samvetsgranna kulturarbetet, den (mer eller mindre) planmässiga verksamheten för att enligt samvetets fordringar uppodla alla naturgåfvor, så att de blifva tjänliga organ eller medel för människans reella personlighet. Kulturarbetet är förgrenadt i flere relativt motsatta riktningar. Det är dels »materiellt», bearbetande af den yttre sinnligheten med tillhjälp af den inre såsom organ, dels »andligt», bearbetande af den inre sinnligheten med tillhjälp af den yttre såsom medel. Den andliga kulturen

är dels teoretisk, bearbetande af empirien till ett organiskt moment i filosofien för att inse det sanna, dels praktisk, bearbetande af det sinnliga handlandet till ett organiskt moment i det förnuftiga för att ernå det goda, dels estetisk, bearbetande af de sinnliga förlustelserna till organiska moment i smaken och konsten för att skåda och bilda det sköna. Men den harmoniska enheten af dessa skilda riktningar i den andliga kulturen är den specifikt religiösa kulturverksamheten, anordnandet af den inre och yttre sinnligheten till bön, offer och lof (II, 3) för att, såvidt i mänsklig makt står, mottaga Guds nåd, i hvilken det sanna, det goda och det sköna äro fullt samstämmiga (Bostr. Skr. II, ss. 344—46, 305 ff., 268 ff.). Ingen kulturverksamhet kan rätteligen åtföljas af tanke på någon förtjänst utom det goda samvetets vittnesbörd, att den ovillkorliga skyldigheten är uppfylld. Den eviga saligheten är därmed icke förvärfvad utan måste mottagas såsom den allgodes gåfva (II, 2). De naturliga krafterna måste af människan betraktas såsom henne af Gud anförtrodda »pund», och med allt sitt arbete, vore det ock så uteslutande som möjligt religiös kulturverksamhet, kan icke den timliga människan vinna det eviga lifvet, hon är »en onyttig tjänare».

5. Men liksom gudaktigheten manar till rätt användande af de naturliga krafterna, så medför hon ock allmän människokärlek. Den, som människan måste fatta såsom sin like, måste hon ock på grund af sin religiositet anse som af Gud skapad och bestämd till gudaktighet. Genom religiositeten blir därför hos människor aktuell den väsentliga enheten i deras ursprung och ändamål. Därmed följer krafvet på samverkan för det gemensamma personliga målet (I, 6). Denna samverkan framträder uti aktningsfull undfallenhet, offervillig tjänstaktighet samt inre personligt samlif med andra. Därigenom innebär människans individuella religiositet och sedlighet kärlek till nästan såsom till sig själf samt ett tjänande af andra med den af Gud

anförtrodda nådegåfvan. Denna människas socialitet eller samhällelighet i högsta bemärkelse är i det aktuella praktiska lifvet bestämdt åtskild från hennes individuella religiositet och sedlighet genom att hafva ett annat material än dessa, nämligen (det på en gång inre och yttre) *förhållandet mellan människan själf och andra mänskliga personer*. Alternativet är: antingen skall människan söka isolera sig från sina likar eller ock skall hon söka komma till (inre och yttre) personligt samlif med dem. (Jmfr Sahlin, Om det inre och det yttre, ss. 44—46, 52—54).

6. Det gemensamma för människans religiositet, sedlighet och samhällelighet är den rätta kärleken. Kärlek i egentlig bemärkelse är nödvändigt det praktiskt rätta, och detta är nödvändigt kärlek. Ty kärlek är personlighet såsom det högsta goda (I, 7. II, 2, 3), och det praktiskt rätta är det förnuftiga eller personliga såsom i människans värld verksamt för det i och för sig goda. Men det goda innebär själfständighet och samstämmighet. Uppgiften för människans förnuftiga praktiska verksamhet är därför aktualiteten af själfständighet och samstämmighet i gudaktighetens, samhällelighetens och sedlighetens särskilda materialer samt i förhållandet mellan dessa tre praktiska ideer själfva. Men aktualiteten af själfständighet och samstämmighet i Gudsförhållandet är den »surdeg», som genomsyrar materialet för sedlighet och samhällelighet, så att de få samma rätta bestämdhet. (I, 6. Bostr. Skr. II, ss. 269—70, 305 ff., 254, 324—25, 318—19, 326—27).

7. Det rätta (kärleken, det i och för sig goda) är ett enda helt, liksom det bestämda själfmedvetandet och själfmakten. Men liksom i människans närvarande lifsform hennes förnimmande framträder i tre utvecklingsgrader, kännande, föreställande och begripande, och hennes själfmakt i motsvarande former, spontaneitet, arbitrium och egentlig själfbestämning, så har ock hennes förnuftiga praktiska verksamhet, i hvilken, såsom i hvarje funktion, hela människan är närvarande på ett visst sätt, tre sär-

skilda former, sedlighet, samhällelighet och gudaktighet. Och liksom i och för människan enheten framträder i de tre formerna reell, formell och total enhet, så kan ock det enhetliga rätta i och för människan sägas bryta sig i tre motsvarande former, det reellt rätta, det formellt rätta (i vidstr. bem.) och det totalt rätta, självständighet och samstämmighet hos den individuella ändliga personen, i förhållandet mellan de ändliga personerna samt i förhållandet mellan de ändliga personerna och den oändlige. (Jfr. Bostr. Rel. fil. ss. 198, 199 ff. 209 ff. Sahlin, Om andlig frihet, ss. 27—29, Om positiv och negativ lagbestämdhet, ss. 29—32, Några tankar om människan och samhället, ss. 6—19, 26—27, Om världens relativitet, ss. 9—16).

IV.

Människans lif i Gud är såsom medförande inre personligt samlif med de andra ändliga personerna äfven ett lif i *Guds rike.* Alla mänskliga samhällsformer äro såsom ock innebärande begränsad samverkan i yttre måtto lägre och inskränktare former af detta rike. Därför är *hvarje* mänskligt samhälle, såvidt det motsvarar sin bestämmelse, en *kyrka.*

1. Guds rike, den organiska enheten af de ändliga personerna såsom underordnade den oändlige personen, kan fattas ur tre olika synpunkter, den öfvervägande teoretiska, den öfvervägande praktiska och den öfvervägande estetiska (jmfr. Bostr. Rel. fil., s. 66). Det är: 1) den organiska enheten eller systemet af alla ändligt förnuftiga väsenden såsom ovillkorligen varande undersåtar under Gud, deras absolut högsta eller allstyrande regent, den yttersta personliga grunden till deras utveckling öfver hufvud; 2) den organiska enheten af de ändligt förnuftiga väsendena såsom frie, vördnadsfulle och hoppfulle undersåtar

under Gud, deras absolut helige och rättvise regent, den fullkomlige och rent förnuftige personen såsom yttersta grund till deras utvecklings rätta fortgång; 3) systemet af alla ändliga personer såsom lefvande ett rent kärlekens samlif med hvarandra såsom bröder och med Gud såsom den Himmelske Fadern, den allgode saliggöraren, den yttersta personliga grunden till deras utvecklings rätta fulländning i och genom deras högsta och sista aktuella lifsformer (I o. II). Ur den första synpunkten ter sig Gudsriket såsom en öfvervägande reell enhet af de ändliga väsendena, med fysisk nödvändighet sammanslutande dem till ett sig efter teoretiska lagar sig utvecklande helt; ur den andra såsom en mer formell enhet, som med moralisk nödvändighet af hvarje medlem kräfver ett bidrag till den enligt frihetslagar fortgående utvecklingen af ett i yttre omfattning och inre sammanslutning tillväxande helt (Bostr. Skr. II, s. 323); ur den tredje synpunkten såsom en total enhet, inom hvilken hvarje medlem aktuellt befinner sig vara i åtnjutande af det eviga mått af lif och salighet, som nödvändigt tillkommer honom på grund af hans individualitet i väsendenas system (a. st. ss. 245, 275—75). Ur den första synpunkten är Gudsriket Universum, ej i fysisk utan i metafysisk bemärkelse (jmfr. a st. ss. 276—77, 283), Allsmäktighetens rike, ur den andra de Heligas (i helgelsen fortgåendes) samfund, Nådens rike (i inskr. bem.), ur den tredje Himmelriket (de fulländadt heligas, de saligas samfund), Härlighetens rike. Genom kallelsen, Guds totala nåd, är människan medlem af Gudsriket öfverhufvud. I och genom skapelsen och upprätthållelsen blir hon aktuell medlem af Allsmäktighetens rike, i och genom väckelsen och upplysningen, omvändelsen och pånyttfödelsen, rättfärdiggörelsen och helgelsen blir hon aktuell medlem af de Heligas samfund, i och genom saliggörelsen blir hon aktuell medlem af Himmelriket.

2. Förutsättningarna för hvarje mänsklig samhällsform äro följande: 1) en till en viss grad gifven och utbildad

sammanslutning mellan människor i och genom den bestämdhet, som de hafva såsom fysiskt lefvande varelser, »det naturliga underlaget för samhället»; 2) »en viss utbildning af den sinnliga viljan hos människan och af den samverkan, som genom fritt ingångna mänskliga föreningar inom det sinnliga viljelifvets område i olika former och med olika omfattning uppstår samt vinner stadga och utbildning»; 3) att människor »uppnått den frihetsgrad, på hvilken skillnaden mellan rätt och orätt är fattlig och det rätta kan väljas till bestämningsgrund, lag och ändamål för deras vilja och verksamhet», den moraliska frihetens ståndpunkt; 4) att människor genom val af det rätta blifvit i någon mån aktuellt förnuftiga viljor; 5) att människan aktuellt fattar sig »såsom i och genom sitt förnuftiga väsende ägande en inre förbindelse och ett väsentligt sammanhang med den eller de personer, som jämte henne tillhöra samhället såsom dess medlemmar», samt verkar för att i den yttre världen bringa till aktualitet ett visst moment af ömsesidighetsförhållandet mellan människor »i deras inre förbindelse inom deras egna förnuftiga väsenden» »till den grad och i den omfattning, som inom de på hennes olika utvecklingsformer beroende möjlighetsgränserna genom människors fria vilja och verksamhet blifva gifna».

3. Sålunda måste såsom väsentliga bestämningar hos hvarje mänskligt samhälle kunna anföras: 1) det är »en förening mellan människor till samverkan för ett gemensamt ändamål»; 2) detta ändamål är praktiskt och förnuftigt: det *bör* genom *fri* verksamhet eftersträfvas; 3) det är i sammanhang därmed »ett sådant, som på något sätt finnes hos hvarje samhällsmedlem såsom hans eget i och genom hans inre organiska bestämdhet gifna ändamål». Samhällsverksamhetens uppgift är sålunda att gifva »fasthet och stadga, varaktighet och bestånd» åt »en sammanhängande och inom sig sluten rättsordning», ett system af rättsförhållanden (III, 5—7). Rättsordningen är samhällsverksamhetens rättsgrund, rättslag och rättsändamål. Rättsgrunden

(samhällsbildningens förnuftiga »lifsgrund») innebär ömsesidighet i rättigheter och plikter. En persons rättighet i vidstr. bem. är ett moment i hans förnuftiga praktiska verksamhet, såvida denna tänkes såsom hos andra motsvarad af förbindelse till aktning (rättsplikt i vidstr. bem.) En persons plikt (ovillkorliga skyldighet) är ett moment i hans förnuftiga praktiska verksamhet, såvida denna tänkes såsom hos honom själf motsvarad af kärlekens kraf (förnuftig fordran). Då förbindelse till aktning innebär, att någons verksamhet bör fritt fortgå utan hinder från någon annan, så är en persons rättighet »en frihet för honom mot andra». Då kärlekens kraf innebär, att någon bör samverka med en annan för ett gemensamt personligt ändamål (I, 6), så är en persons plikt »en nödvändighet för honom genom sig själf» (jmfr. Bostr. Skr. II, ss. 325—326). Rättslagen är lika för alla, och alla äro lika inför honom: *hvarje* samhällsmedlems individuellt bestämda rätt är enligt rättslagen okränkbar och helig. I rättsändamålet ligger »uppgiften att åt samhällsmedlemmarne gifva både självständighet och samstämmighet i deras egen verksamhet inom samhällets sfer»: ingen samhällsmedlem bör i rättsordningen behöfva göra någon eftergift i sin verkliga rätt och själfständighet för att komma till samstämmighet med de andra. (Sahlin, Några tankar om människan och samhället, ss. 17—24).

4. Samhällsverksamheten, samhällets aktualisation är rättsordningens öfvergång från möjlighet till verklighet i och för samhällsmedlemmarne genom deras fria samverkan för rättsändamålet. Materialet för denna verksamhet (samhällets »lifssfer», rättssfer) är dels ett relativt inre dels ett relativt yttre. Det inre materialet är rättsmedvetandet (i vidstr. bem.), den »samhällskänsla, som utgör det inre sambandet mellan de särskilda samhällsmedlemmarna» (Sahlin, Om det inre lifvet, s. 52), samt deras moraliskt fria viljor såsom bestämbara till val af denna samhällskänsla såsom konkret bestämningsgrund, konstitutiv lag och individuellt mål för sam-

hällsarbetet. Det yttre materialet är den lägre organisationen i och genom den fysiska sammanslutningen och de arbiträra föreningarna. Samhällsmedlemmarnes fria samverkan såsom rättsordningens organ leder till en aktuell organisation af samhället. Men ingen organisation är i människans värld möjlig utan subordination. Det högsta i samhällsorganisationen är rättsordningen själf såsom den förnuftiga makt, hvarunder alla viljor såsom organ äro underordnade: samhället är det styrande och samhällsmedlemmarne äro de styrda. Men dessa själfva stå såsom särskilda organer i subordinationsförhållande sins emellan. Den därigenom gifna organisationen af de verksamma viljorna är samhällets författning i vidstr. bem.: det egna sätt, hvarpå samhällets konstitutiva organ äro ställda i subordinationsförhållande till hvarandra. Denna samhällsförfattning har på grund af de båda sidorna i samhällsmaterialet äfven tvänne momenter, den rationella, inre författningen och den empiriska, positiva, yttre. Den förra är det i och genom rättsmedvetandet och de däraf bestämda viljorna verkliga subordinationsförhållandet mellan samhällsmedlemmarne efter hvarjes egendomliga förmåga af samhällsarbete; den senare är det med afseende på det yttre materialet mer eller mindre godtyckligt och tillfälligt stadgade samt inom ett bestämdt område gällande subordinationsförhallandet mellan samhällets styrande vilja, högsta myndighet, öfverhufvud (representant eller representation), och de styrde, de lägre myndigheterna, de underordnade, samt mellan de sistnämnde. Om den positiva författningen är ett adekvat uttryck för den rationella i i den mån, detta i hvarje fall är för samhällsmedlemmarne möjligt, så hafva desse åstadkommit det praktiskt nödvändiga, d. v. s. hvad rättsändamålet verkligen fordrat för tillfället, och sålunda fullgjort sina samhällsförpliktelser. Den kärlek till nästan, som religiositeten kräfver och hvilkens grundformer äro aktningsfull undfallenhet, offervillig tjänstaktighet samt inre personligt samlif med andra (III, 5)

framträder i den så vidt möjligt fulländade samfällda verksamheten inom samhället i en yttre sfer. Grundformerna af den rätta samhällsverksamheten äro allmän rättsaktning (samfälld aktning för frihet och rätt i vidst. bem.), allmänt rättsarbete (samfälldt arbete för lag och rätt i vidstr. bem.) och allmän rättssäkerhet (samfälldt åtnjutande af den självständiga och samstämmiga verksamhetens välsignelser).

5. Det mänskliga samhället är alltså ett helt af mänskliga viljor, som konstant samverka för ett gemensamt omedelbart förnuftigt ändamåls aktualitet i en yttre sfer inom deras närvarande lifsform. I hvarje särskild samhällsbildning är det något visst moment i människans förnuftiga ändamål, som bör förverkligas i en begränsad yttre sfer. Intet kan för människan blifva aktuellt såsom ett inre och högre utan att först hafva på något sätt för henne framträdt såsom ett yttre och lägre. I människans högsta och innersta lifsform, i Himmelriket, är människans förnuftiga ändamål aktuellt i totaliteten af sina momenter, och sålunda äro där alla lägre och yttre lifsformer närvarande på ett i jämförelse med deras särskilda tillvarelseformer inre sätt. Alltså är hvarje särskildt mänskligt samhälle, såvidt det motsvarar sin bestämmelse, en lägre form af Himmelriket. Då måste ock hvarje rätt mänskligt samhälle sägas vara en lägre form af de Heligas samfund samt är naturligen en inskränkt form af det metafysiska Universum, således en lägre och inskränkt form af Gudsriket öfver hufvud (IV, 1. Jmfr. Bostr. Skr. II, ss. 497 ff. 316 ff. 351, 358—359. Förel. i Rel. fil., ss. 239—240. Sahlin, Om det inre lifvet, ss. 51—53. L. H. Åberg, Allm. samhällslära etc., s. 1 ff.).

6. Kyrkan i högsta bemärkelse är Gudsriket. När detta fattas såsom de Heligas samfund och såsom Himmelriket, kan det i synnerhet kallas kyrka (ecclesia militans et triumphans). Men i egentligaste bemärkelse är kyrkan de Heligas samfund, Nådens rike, ecclesia militans. Denna egentliga kyrka är en, helig och allmännelig. Men hon

är ock osynlig. Ty hon har sin omedelbara tillvaro och sin egen verksamhet i människans inre (III, 1, 2. IV, 1). »Guds rike kommer icke så, att det med ögonen förnimmes; icke heller skall man säga: se här, eller se där; ty se, Guds rike är invärtes i eder» (Luk. 17: 20, 21. Jmfr. Filipp. 3: 20). Den sanna kyrkan »tillhör den andliga världen. Hon har sin grund omedelbart i Gud såsom ande, och endast såsom omedelbart bestämd af Guds ande kan människan vara en medlem i henne» (Sahlin, Om andl. frihet, s. 44). Då den osynliga kyrkan sålunda har sin tillvaro i »hjärtats fördolda människa» (1 Petr. 3: 4), så »står det icke heller i mänsklig makt att urskilja hennes rätta och verkliga medlemmar» (Sahlin, a. st. Jmfr Mat. 13: 29, 30). Men om kyrkan såsom de Heligas samfund på grund af sitt väsen icke kan »framträda i någon egen yttre gestaltning eller samhällsform eller rättsform inom den mänskliga världen» (Sahlin, a. st., jämfr Joh. 4: 21—24), så följer däraf icke, att de mänskliga samhällena på intet sätt skulle kunna sägas vara kyrkor. Tvärtom, i enlighet med de förut lämnade framställningarna af samhällelighetens allmänna sammanhang med gudaktigheten (III, 5) och af sambandet mellan Gudsriket och de mänskliga samhällsformerna (IV, 5), är det nödvändigt att säga hvarje mänsklig samhällsform, såvidt den motsvarar sin högsta bestämmelse, vara en form af kyrkan eller en synlig kyrka i betydelse af ett samhälleligt organ för Gudsrikets tillkommelse till människan (jmfr. läran om individernas »allmänna prästadöme»; se t. ex. Sohm, K.-r. s. 570). Den synliga kyrkan är därför totaliteten af alla mänskliga samhällsformer såsom organ för religionen. Det består sålunda ett organiskt sammanhang mellan den osynliga kyrkan samt den synliga såsom enhet och i särskilda begränsade former (jämfr nedan V). Men den synliga kyrkan kan icke ens i sin högsta möjliga fullkomlighet, vid samstämmighet mellan hennes rationella och hennes positiva författning, sägas sammanfalla med den osynliga kyrkan. Ty samstämmighet mellan rationell och positiv för-

fattning innebär blott, att samhällsmedlemmarna fullgjort sina förpliktelser (IV, 4), och lika litet som den enskilda människan genom att ständigt göra, hvad hon pliktig är, kan blifva annat än en »onyttig tjänare», lika litet kunna alla människor genom samfälld pliktuppfyllelse åstadkomma annat än en synlig kyrka (III, 4). Den till evig salighet ledande helgelsen samt den till Himmelriket ledande osynliga kyrkan, de Heligas samfund, äro ej produkter af mänsklig verksamhet utan omedelbara nådeverkningar af Gud såsom Helig Ande: det är Gud, som gifver »växten» (1 Kor. 3: 6—10, Mark. 4: 26—29). (Bost. Skr. II, ss. 495, 496. Sahlin, Om fosterlandskärleken, s. 14. Åberg, Allm. samhällsl., s. 5).

V.

Då hvarje samhälle såsom sådant är ett rättssamhälle i vidstr. bem., så är det ock såsom kyrka ett *kyrkorättsligt* samhälle. Kyrkorätt finnes därför *i lika många former som samhället.*

1. Att hvarje samhälle omedelbart är ett rättssamhälle i vidstr. bem., följer omedelbart af hvad förut är framställdt om all samhällsverksamhets uppgift att förverkliga en rättsordning (IV, 3). Och då hvarje samhälle är en synlig kyrka, så är ock samhällsrätt såsom organiskt bestämd af religionen detsamma som kyrkorätt i vidstr. bem. (IV, 6). Den kyrkorättsliga verksamhetens grundformer äro samfälld aktning för individuell religiositet, samfälldt arbete för gemensam bekännelse och gemensam gudsdyrkan samt därmed gifven samfälld uppbyggelse. Denna verksamhet fortgår på grundval af en kyrkoförfattning, hvilken har en inre, rationell sida och en yttre, positiv (IV, 4).

2. I de särskilda samhällena är förnuftsenligt uppgiften att gifva den i rättsordningen liggande själfständig-

heten och samstämmigheten åt medlemmarnes verksamhet inom en viss yttre sfer för aktualiteten af ett särskildt moment af människans högsta ändamål (IV, 5). Samhällsrätten, hvilken i jämförelse med det individuellt sedliga såsom det reellt rätta kan sägas hafva en öfvervägande formell bestämdhet (III, 7. IV), har inom sig själf en relativ motsättning mellan en mer reell och en mer formell sida. Denna motsättning sammanhänger med samhällets förutsättningar inom såväl människans naturlif som hennes lägre frihetslif (IV, 2). Det yttre materialet för samhällsarbetet har inom sig en motsättning mellan *naturförhållanden* och *yttre formellt personliga förhållanden* i vidstr. bem., relativt spontana och relativt arbiträra sammanslutningar mellan människor. Genom samhällsarbetets öfvervägande riktning på endera af dessa sidor i det yttre materialet framträder skillnaden mellan *samfälld kulturverksamhet* (III, 4) och *samfälld rättsverksamhet i inskränktare bemärkelse* (IV, 3): öfvervägande reflexion resp. på, *att* samhällsmaterialet bör bearbetas, samt på, *hvem* det bör vara, som utför hvarje särskildt moment i samhällsverksamheten. Samfälld kulturverksamhet förutsätter och innebär såsom närmare sammanhängande med individuell sedlighet en mer innerlig och reellt rätt sammanslutning mellan de verksamma viljorna, samfälld rättsverksamhet såsom mer specifikt samhällelig förutsätter och medför en mer yttre och formellt rättsbestämd organisation. Den förra riktningen i samhällsverksamheten konstituerar samhällslifvets i vidstr. bem. privata eller enskilda sida, den senare riktningen dess i vidstr. bem. publika eller offentliga. Då dessa båda sidor kunna urskiljas hos hvarje mänsklig samhällsform, om ock endera framträder såsom den hufvudsakliga (hvarigenom indelning af samhällen i privata och publika är möjlig), så kan man ock hos hvarje samhällsförfattning skilja mellan den privata och den publika sidan. Såväl den privata som den publika författningen har naturligen en rationell och en positiv sida (IV, 4).

3. Med ledning af de ofvan gifna synpunkterna för samhällets betraktande kan man få följande öfversikt öfver de mänskliga samhällsformer, som historiskt dels framträdt i utpräglade gestaltningar dels gjort sig gällande såsom postulater och tendenser hos de mer stadgade samhällsorganisationerna. 1. Hemmet: a) äktenskapet (uppgift: sexuell kultur i vidsträcktaste bem. genom den äkta kärleken mellan man och hustru); b) familjen (uppgift: hemsedens och det husliga samlifvets kultur i förhållandena mellan föräldrar och barn, husbondefolk och tjänstefolk samt värdfolk och gäster). 2. Det borgerliga samhället: a) den kommunala organisationen (uppgift: hemortens, hemtraktens och hembygdens kultur [materiellt och andligt] enligt den förnuftiga lokalpatriotismens kraf); b) den korporativa organisationen (uppgift: den andliga och materiella [jmfr III, 3] arbetsskicklighetens kultur i så stor omfattning som möjligt förmedels arbetets koncentration, fördelning och organisation enligt den förnuftiga ståndsandans, det korporativa rättsmedvetandets kraf). 3. Riket: a) folket (uppgift: nationell kultur genom odling af fosterland, folksed, modersmål, nationell vetenskap, rätt och religion enligt fosterlandskärlekens fordringar); b) staten (uppgift: politisk kultur enligt det rent publika, de juridiska rättsmedvetandets fordringar). 4. Världsdelen (i social, ej geografisk mening): a) folkgruppen (uppgift: folkgruppens egendomliga kulturform); b) statssystemet (uppgift: folkrättslig kultur, statssystemsrättens förverkligande). 5. Det kosmopolitiska samhället, människovärlden: a) mänskligheten (uppgift: allmänt mänsklig, fullständig human kultur); b) statssystemernas system (uppgift: rent publik rättsordning, inom hvilken hvarje medlem *åtnjuter* sin rätt och *verkar* rätt, jmfr Bostr. Rel. fil. ss. 209—12, Skrifter, II, ss. 313, 318, 319). I och genom det kosmopolitiska samhällets *totala* rättsordning ernå alla människors samhällsarbete och alla mänskliga samhällsformer sin på jorden högsta möjliga grad af själfständighet och samstämmighet.

»Hos hvarje mänskligt samhälle finnes det ock en syftning på hela mänsklighetens ordnande till samhällslif. De lägre samhällena kunna väl icke sträcka sig ut öfver hela mänskligheten i den meningen, att ett enda sådant samhälle skulle i sig innefatta och omsluta henne hel och hållen, men de måste däremot åsyfta en sådan utsträckning i den meningen, att den samhällsordning, som de gifva, kan och bör såväl i en mångfald af samhällen göras gällande inom hela mänskligheten, som ock leda till hvarje lägre samhälles underordnande under ett eller flere högre, hvarigenom alla lägre samhällen komma att slutas tillsammans inom det högsta.» (Sahlin, Om fosterlandskärleken, s. 13. Jmfr utom nämnda skrift: Sahlin, Hvad är det högsta i historien? isht. ss. 45—49. L. H. Åberg, Allm. samhällsl. s. 10 ff.).

4. Af de genom de många slagen af samhälle gifna olika formerna af kyrkorätt är det fyra, som i historien på ett märkligare sätt gjort sig gällande: den kommunala kyrkorätten och den korporativa samt den nationella kyrkorätten och statskyrkorätten. Ur de första kristnas entusiastiska sträfvan att förverkliga den rationella kosmopolitiska kyrkorätten (att i hela mänskligheten införa »den karismatiska organisationen», Sohm, Kirchenr. s. 26; jmfr IV, 4. V, 1, 2, 3) hafva genom inverkan från de begränsade samhällsformernas makt de nämnda fyra formerna utvecklat sig (se nedan VI, 7. VII). Då hvarje mänsklig samhällsform i egl. bem. är både ett moment i det totala mänskliga samhället (V, 3) och en kyrka (IV), så bör ingen sådan form på ett oorganiskt sätt isolera sig från *någon* sida i den mänskliga kulturen, men isynnerhet bör allt samhälle göra, hvad på det ankommer, för att befordra »det religiösa momentet i den andliga kulturen» (jmfr Sahlin, Om andl. frihet, s. 42. III, 4). Kommunalkyrkan är kommunen såsom inom sin sfer verksam för det religiösa momentet i den andliga kulturen. National- eller folkkyrkan är folket såsom verksamt på likartadt sätt. Då folket blir

fastare och rikare organiseradt i och genom den statliga verksamheten, så blir ock folkkyrkan mer stadgad i och genom statskyrkan i egl. bem., d. v. s. staten såsom på sitt sätt verksam för det religiösa momentet i den andliga kulturen. Utvecklingen af kommunal-, national- och statskyrkor står alltid i sammanhang med förverkligandet af en korporativ organisation i en eller annan form (jmfr V, 2, 3). Men egentlig korporationskyrka är en korporation såsom verkande för det religiösa momentet i den andliga kulturen med relativt bortseende från de kommunala, nationella och politiska förhållandena samt därför med syftning att i sin egendomliga form på något sätt omfatta hela mänskligheten. Såsom exempel härpå kunna anföras de katolska kyrkorna och sektbildningarna. För så vidt och i den mån, en korporationskyrka verkar för den rent andliga religionsformen, har hon sitt berättigande såsom syftande till det kosmopolitiska samhällets religiösa kultur. Men i samma mån en dylik kyrka i sin propaganda såsom väsentligt fasthåller något, som ej har rent religiös utan blott lokal, nationell, politisk och temporär betydelse, i samma mån har hon förfelat sitt mål och förfalskats. Den renaste form af korporationskyrka, som funnits, är Apostlakyrkan. Men redan i henne började det af »ovännen» sådda »ogräset» växa upp »midt ibland hvetet» (jmfr t. ex, Apg. 15. 1 Kor. 1: 10 ff. Gal. 2).

VI.

Jesus Kristus är, såsom »den förstfödde bland många bröder» (Rom. 8: 29) och likväl i viss mening »den enfödde» (Joh. 1: 18), Guds särskilda organ för hans rikes tillkommelse till det syndiga människosläktet, »Frälsaren» (Luk. 2: 11. Rom. 5: 19. 1 Tim. 2: 3—6). Genom sin verksamhet har han därför ock lagt grunden för allt *egentligt* samhälle och därmed ock för *kyrkorätten.*

1. Hvarje människa, som hörsammar Guds kallelse, får genom honom tron, hoppet och kärleken samt därmed rättfärdighet, förtröstan och evig salighet (II, 2). Men den naturliga människan har benägenhet att sätta sin formella (själfmedvetande och självbestämmande) personlighet såsom ej blott formalgrund utan äfven såsom realgrund till sitt högsta goda, d. v. s. att blifva afgjordt själfvisk. Så snart människans fria, obestämda, men genom sig själf till rätt och godt eller orätt och ondt bestämbara, alltså icke heliga vilja det ringaste gifver efter för denna benägenhet i stället för att helt öfverlåta sig åt Guds evigt goda och heliga vilja, *syndar* människan eller aktualiserar det religiöst onda. Detta eller synden är osjälfständighet och disharmoni i det inre personliga förhållandet mellan människan och Gud. Det själfviska jaget och synden hafva liksom allt aktualiseradt »en drift till själfbibehållelse, själfupphöjelse och maktutvidgning» (Sahlin, Om andlig frihet, s. 33). Får denna drift ostördt utveckla sig, så försjunker människan allt mer i andlig sömn och andligt mörker, hon blir förvänd i sin vilja och dör allt mer bort från det rätta lifvet (otro: den religiöst onda karakteren), hon blir orättfärdig (orättfärdighet: den religiöst onda viljeriktningen) och allt mer ohelig, afsöndrad från Gud (hvarmed följa hopplöshet, förtviflan om Guds hjälp och fruktan för hans straff: den religiöst onda lagen; samt misströstande och orolig omsorg om det världsliga: det religiöst onda handlingssättet), hon blir allt mer osalig på grund af sin kärlekslöshet, köld (negative), och sitt hat (positive), hvilkets högsta tänkbara stegring är andlig död genom »synd mot den Helige ande» (Mat. 12: 32. Mark. 3: 29). Då hatet emellertid lika litet kan tänkas i sträng mening positivt (hat mot ett på grund af kärlek till ett annat), som det onda öfver hufvud kan vara något egentligen absolut på grund af den metafysiska dualismens ohållbarhet ur logisk synpunkt (jmfr Bostr. Skr. II, s. 209. Apg. 17: 25. Ef. 4: 6. 1 Kor. 15: 28), så kan ej heller den andliga

döden vara ren och total, all bättringsmöjlighet fullt uteslutande isolering från det andliga och eviga lifvet i Gud. Då han, såsom kärleken måste vilja, »att alla människor skola blifva frälsta och komma till sanningens kunskap» (1 Tim. 2: 3), samt vara »mild emot de otacksamma och onda» (Luk. 6: 35), så måste det efter mycken »nöd och trångmål» (Rom. 2: 9) komma en lifsform, i hvilken »intet förbannadt skall vara mer» (Upp. 22: 2) och Gud är »allt i alla» (1 Kor. 15: 22—28). Detta innebär ej upphäfvande utan förverkligande af människans självständighetssträfvan, som i låg form ger upphof till synd, men ock slutligen gör, att hon aktuellt mottager sin sanna själfständighet af Gud: hans kärlek är grund till »en absolut samstämmighet mellan den absolut eller i och för sig rätta bestämningsgrunden och den bestämningsgrund, som är den innersta hos henne själf eller ligger i hennes innersta väsende» (Sahlin, Om fosterlandskärleken, s. 8. Joh. 8: 3 1. ff. Jak. 1: 25. Jmfr I, 7). »Såsom den ytterste fienden varder döden tillintetgjord» (1 Kor. 15: 26, 54). Då måste alla lefva och lefva i Gud (I, 1). Men i *den* meningen är och förblir det onda absolut och evigt, att människan därigenom beröfvar sig själf det absolut goda, att det gjorda aldrig kan göras ogjordt, och att endast Gud kan frälsa från syndens makt på grund af sin totala afskildhet från allt hvad synd, lidande och död heter (I, 4, II, 2. Luk. 9: 25. 16: 13. Mat. 25: 41. Jak. 1: 13. Joh. 3: 27. Bostr. Rel.-fil. ss. 218—22, 233—34, 239). (Jmfr. II, 2).

2. Det aktuellt syndiga tillståndet är emellertid köld och fiendskap emot Gud, den aktuellt syndiga verksamheten är fortgående världsligt lif; alltså dels indifferentismens eller frivolitetens villfarelse, impietetens öfvermod samt oro och missnöje i det orena sinnet, dels ett köttsligt aktgifvande på världens företeelser, ett egoistiskt tillfredsställande af drifterna och begären samt ett af ofrid (behof eller öfvermättnad) beledsagadt njutande af världens förgängliga lusta. (Rom. 8: 7. 2: 8, 9, Mat. 6: 31. 1 Joh. 2: 17).

(Jmfr. II, 3). Med synden såsom det religiösa onda följer osedlighet och rättsstridighet, osjälfständighet och disharmoni i förhållandena resp. mellan individens sinnlighet och förnuft samt mellan de mänskliga individerna. Kulturarbete och samhällsverksamhet kunna väl på ett visst sätt fortgå trots synden, emedan de äro så nära sammanhängande med det sinnliga, att de såsom sådana ur religiös synpunkt rent af måste betraktas såsom hörande till det världsliga lifvet (Sahlin, Om det inre lifvet, s. 3, Om andlig frihet, ss. 10—12. Jmfr. III, 1 o. 2). Men de kunna ej i sin isolering från den sanna religiositeten få sin rätta form, hvilket tydligast uppfattas med afseende på andlig kultur och den rationella och inre sidan i samhället: inom vetenskapen förblandas af det världsliga sinnet mer eller mindre filosofien med empirien; inom den rent praktiska sedligheten det rätta med den välberäknade egennyttan; inom konsten det sköna med det för den sinnliga fantasien tillfälligtvis behagliga; inom kulten förblandas den rena kärlekens inre gudsdyrkan under andakt, fromhet och salighet med räddhågans och egoismens yttre åthäfvor i mer eller mindre rå och grof form, mångordiga böner till en nyckfull gudamakt om ett behagligt sinnligt lif (qvietism i vidstr. bem.), offer af yttre fördelar till blidkande af gudomlighetens vrede samt gåfvor och tjänster för att ställa sig in (asketism [neg.] och pietism [posit.] i vidstr. bem.), samt ett gröfre eller finare fråssande i de naturliga lustarne såsom ett deltagande i (natur-)gudens salighet (mysticism i vidstr. bem.); inom samhällslifvet sammanblandas den rationella författningen med den positiva, hvilket leder till rättskränkningar genom antingen de ensidigt konservatives eller de ensidigt destruktives öfvermakt (Bostr. Skr. II, s. 373). (Jmfr. II, 3. III, 4, IV, 4).

3. På grund människosläktets organiska sammanhang är synden ett ondt ej blott för en eller några utan för alla, och det i dubbel måtto, nämligen dels såsom stegrad inre benägenhet till själfviskhet och såsom besmittande yttre omgifning (jmfr G. J. Keijser, Kristen-

vomens historia, Första afd. s. 12). »De mänskliga indididerna äro andligen i hvarandra närvarande och bestämma hvarandra »ömsesidigt» (Nyblæus, Trenne religionsfilos. upps. s. 146. Jmfr ofvan III, 5. IV, 2). Därför »kan ingen handla väl eller illa blott för sig själf» (Nybl. a. st. s. 132). En endas synd måste i och genom *någon* form af frestelse och lidande träffa alla andra. Och om en enda det oaktadt hölle sig fullständigt fri från synd och därför, såvidt på honom ankomme, uppnådde sin högsta möjliga aktuella lifsform på hvarje punkt af sin utveckling samt i dennas fulländning, så måste detta för alla andra på ett eller annat sätt blifva en maning och verklig makt till evigt lif och salighet. Det måste betraktas såsom ett historiskt faktum, att det är en, som varit syndfri, och att alla öfriga varit och äro syndiga. Denne ende är Jesus Kristus. (Jmfr Rom. 5: 19. Keijser anf. arb. Tredje afd. s. 57).

4. Han måste, liksom hvarje människa, anses såsom af evighet kallad till sin egendomliga uppgift. Och han fyllde den som ingen annan sin. Han satte sin formella personlighet icke såsom realgrund utan såsom formalgrund till det goda, han gjorde. Han »aktade» nämligen »ej såsom ett rof att vara jämlik Gud» (Fil. 2: 6); han sade: »Ingen är god utan Gud allena» (Mat. 19: 17); och: »Min Fader är större än jag» (Joh. 14: 28) och »större än alla» (Joh. 10: 29); han sökte blott »det pris, som kommer från den, som allena är Gud» (Joh. 5: 44). Därför sade han ock: »Jag gör intet af mig själf, utan såsom min Fader har lärt mig, så talar jag» (Joh. 8: 28. Jmfr. Joh. 3: 27, 5: 19, 30, 36, 6: 38, 12: 49, 14: 10). Han »stod» sålunda »i sanningen», i honom var sanning, och han tillbad »i anda och sanning»; därför kunde han afvisa »frestarens» alla lockelser (Joh. 8: 44, 4: 23, 24. Mat. 4: 1—11. Ebr. 4: 15. Jak. 1: 14). Sålunda förverkligade han, såvidt detta var honom af Gud gifvet i jordelifvet, sin högsta lifsform, sin urbildliga, reella personlighet, han blef aktuellt en »Guds människa» och kunde för alla

uppenbara, att de ock borde blifva »Guds barn» genom att låta sig drifvas af den Himmelske Faderns ande (2. Tim. 3: 17. Rom. 8: 14—17. Mat. 5—7. Jmfr. Joh. 1: 12, 13, 10: 34—36. Ap. g. 17: 25 ff.). Därför är han »den förstfödde bland många bröder» (Rom. 8: 29).

5. Men att han faktiskt är Guds i tiden förstfödde son, måste tänkas nära sammanhänga därmed, att han i mänsklighetens organism af evighet är dess »hufvud», dess »centralpersonlighet» Äfven om en af, några bland eller rent af alla andra människor faktiskt hållit sig syndfria, hvilket man på grund af frihetens verklighet måste säga vara möjligt (Jmfr. Bostr. Rel.-fil. ss. 215—17), så måste de dock sägas endast genom Kristus kunna komma till Fadren (Joh. 14: 6). Skälet därtill är, att Kristus, i tidens fullbordan (Mark. 1: 15), har stiftat den andliga, från all naturalism fria, religionen (»Gud är en ande» och han »älskar» människorna). Den andliga religionen är nämligen den absolut sanna och högsta: »det är lika så orimligt att tala om en högre religionsform än kristendomen, som att påstå sig kunna i ett visst afseende tränga djupare än till den yttersta grunden» (Nybl. Tr. rel.-fil. upps. s. 149). Människan kan nu omöjligen i sitt aktuella medvetande uppfatta något »förr än det däruti har förverkligat sig, och dess verkan således där *gått förut*», därför ej heller lära känna en person annorlunda än genom hans egen aktualisation i och för henne (Bostr. Skr. II, 288, 290): »af deras frukt skolen I känna den» (Mat. 7: 16). Det är på detta sätt, som det blir för människan möjligt att urskilja de särskilda människorna såsom hafvande högre och lägre uppgifter inom mänsklighetens organism och såsom fyllande dessa på ett bättre eller sämre sätt. Religiositeten är människans högsta uppgift, och därför stå religionsstiftare högre än andra mänskliga individer: »den personliga storheten finnes . . . i sin högsta form och grad hos den människa, som själf först fattar och för andra framställer det i högsta mening och största omfattning heliga,

religionen såsom egande sin grund i Gud eller i sin grund och till sitt väsende varande Gud» (Sahlin, Om personlig storhet, s. 56). Alltså måste Kristus såsom religionsstiftaren sensu eminenti »stå högst inom hela släktet eller vara hela mänsklighetens centrum och hufvud» (Nyblæus, a. st. s. 149). Utan inre och andlig lifsgemenskap med honom kan då ingen människa fullt förverkliga sin ideella, urbildliga personlighet, d. v. s. »komma till Fadren». På grund af denna säregna ställning kan Kristus sägas vara »den enfödde Sonen» (Jmfr. Nybl., a. st. ss. 146—51. Joh. 1: 18 m. fl. st. Ef. 1: 3 ff. Kol. 1: 9—3: 12).

6. Därför är han ock Guds särskilda organ för hans rikes tillkommelse till människorna. Han »är det sanna vinträdet», och hans Fader »är vingårdsmannen» (Joh. 15: 1). Han själf, *personligen,* är »världens ljus» (Joh. 8: 12 m. fl. st.), »lifvets bröd» (Joh. 6: 35) samt »vägen och sanningen och lifvet» (Joh. 14: 6). »Såsom lefvande Fadern har sändt mig, och jag lefver för Faderns skull, så skall ock den, som äter mig, lefva för min skull», har Kristus sagt (Joh. 6: 57). Dessa ord »äro ande och äro lif» (a. st. vers 63), d. v. s. beteckna den andliga och personliga lifsgemenskap, i hvilken hvarje människa måste befinna sig med Kristus för att vinna det eviga lifvet. Men därmed har Kristus tydligen ej frånträdt sin ständigt vidhållna underordnade ställning i förhållande till Gud (VI, 4). Han förklarar ju ock: »Ingen kan komma till mig, utan att Fadren, som har sändt mig, drager honom» — »utan att det varder honom gifvet af min Fader» (Joh. 6: 44, 65). Han är emellertid det syndiga människosläktets återlösare, förlossare, försonare och frälsare, och genom honom erhåller hvarje människa syndernas förlåtelse, som blott är den negativa sidan i den genom Kristus till den syndiga människan komne Helige Andes nådeverkningar (II, 2). Kristi lidande, död, uppståndelse och himmelsfärd hafva för syndaförlåtelsen ingen särskild betydelse,

lika litet som *något* isoleradt moment i hans lif, då det är genom *hela sin personlighet,* som han är »medlare mellan Gud och människor», och då det är de senare, som behöfva försonas med Gud, men icke tvärtom (1 Tim. 2: 5. 2 Kor. 5: 18 ff. Jmfr. I, VI, 1, 2). Men de nämnda så ofta framhållna sidorna i hans lif hafva sin stora betydelse dels såsom sådana, såsom sidor just af »Medlarens» lefnad, dels genom den åskådlighet, med hvilken i dem kan fattas hans innerliga samband å ena sidan med det syndiga och svaga människosläktet, å den andra med den Helige och Allsmäktige, hans »förnedring» för andras synders skull, hans »upphöjelse» på grund af egen syndfrihet (Jmfr Fil. 2: 5 ff.).

7. Genom Kristi grundläggande religiösa verksamhet är hans betydelse för sedlighet, samhälle och kyrkorätt gifven (III, IV, V). Han måste visserligen såsom specifikt religiöst verksam abstrahera från hvarje mänskligt samhälle (III, 1, 2. Matt. 10: 35 ff., 12: 46 ff., 19: 29). Dock har han vid gifna anledningar uttalat sig något om äktenskap och stat (Matt. 19: 3 ff., 17: 24 ff., 20: 25, 22: 21). Och för sin egen nation har han tydligen haft ett särskildt intresse (Matt. 10: 6, 15: 21 ff., 23: 37). Såsom människa måste han naturligen hafva en individuell sedlig och social uppgift, som, framgående ur hans specifikt religiösa lif, kan urskiljas därifrån. Denna uppgift var »att vittna för sanningen» (Joh. 18: 37). För honom själf individuellt innebar denna uppgift, att han måste arbeta för att göra alla sina naturgåfvor till lydiga organ för den religiösa sanningens förkunnande genom lif och lära. (Luk. 2: 49. 4: 1 ff. 9: 28. 22: 41 ff.) Andra människor måste han för uppgiftens fyllande söka omedelbart eller medelbart göra till sina lärjungar, så att hvar och en efter sin förmåga liknade honom såsom »mästaren» (Luk. 4: 18, 43, Matt. 28: 19, Mark. 16: 15. Jmfr Matt. 10: 25, 13: 23). Ur social synpunkt var därför hans uppgift att grundlägga arbetet för det religiösa momentet i hela mänsklighetens

andliga kultur. Den omedelbara lärjungekretsen, inom hvilken »de tolf» intogo sin särställning, var den första synliga kristna kyrkan. De föreskrifter för hennes organisation och verksamhetssätt, som af Jesus lämnats, äro det första upphofvet till positiv kristen kyrkorätt. Det inre materialet i Kristi kyrka är lärjungarnes genom kärleksbudet bestämbara villkor (Joh. 13: 34; 14—17. Jmfr 1 Kor. 12 och 13). Det yttre materialet är sammanfattningen af alla spontana och arbiträra mänskliga föreningar såsom bestämbara till församlingar »i Jesu namn», d. v. s. för tillbedjande af Gud »i anda och sanning» (Matt. 18: 19, 20. Joh. 4: 23, 24; 15: 7). Det högsta och styrande i kyrkoorganismen är Kristus, den personliga kyrkorätten, och alla lärjungar äro underordnade och styrda (Joh. 15. 1 Kor. 12: 27. Ef. 4: 11—16 m. fl. st.). Kyrkans författning är gifven genom budet, att den förnämste skulle vara såsom den, som tjänar (Luk. 22: 25 ff., Matt. 20: 25 ff., Joh. 13: 12 ff.). Den rationella sidan i författningen, genom de olika andliga gåfvorna, måste då ständigt fasthållas såsom det normerande för den empiriska författningens utveckling, så att denna författning blir en verklig »karismatisk organisation» (1 Kor. 12—14. Sohm, s. 26). Då alltså det inre materialets ordnande efter den rationella författningens fordringar är det väsentliga i Kristi synliga kyrka, då detta sker endast därigenom, att »Jesu Kristi nåd och Guds kärlek och den Helige Andes delaktighet» är med alla (2 Kor. 13: 13. Joh. 14: 16—24), så är klart, att de yttre hjälpmedel, som Kristus lämnat sin kyrka på jorden, icke kunna såsom sådana anses hafva någon kraft att väcka och nära det andliga lifvet, de verka ej »ex opere operato» utan »ex opere operantis»: »Anden är den, som gör lefvande, köttet är till intet nyttigt» (Joh. 6: 63). De af Kristus lämnade yttre hjälpmedlen äro »ordet och sakramenten». Deras användande måste betraktas såsom ett odlande, sående el. dyl. för Guds rikes växt invärtes i människans hjärtan (IV, 6). Detta gäller

äfven om utöfningen af »nyckelmakten» (Matt. 16: 19, 18: 18. Joh. 20: 23). Sålunda, fastän Kristi synliga kyrka kan sägas vara organ för Guds rike i mer egentlig mening än något annat mänskligt samhälle, så får hon likväl icke identifieras med de Heligas samfund utan måste sägas vara en korporationskyrka (V, 3, 4. Jmfr Sahlin, Om andl. frihet, ss. 35—36 och 42). Hon är i sin renhet ett helt af mänskliga viljor såsom konstant samverkande för den kristna religionens aktualitet hos alla jordens folk i och genom deras »förblifvande» i Kristi »ord» och hållande af hans bud (IV, 5. V, 4. Jämfr Matt. 28: 19. Joh. 8: 31, 14 ff.) Den korporativa kyrkorätt, som bör härska inom den synliga kristna kyrkan såsom sträfvande till förverkligande af det religiösa momentet i mänsklighetens andliga kultur, kan icke principiellt strida mot *någon* samhällsforms verkliga *kyrkorätt*, utan måste tvärtom på det kraftigaste befordra allt, hvad *rätt* verkligen heter, — men ständigt på sitt egendomliga sätt, genom det religiösa kulturarbetet såsom sådant (V, 3, 4). Kristus gjorde tydligen en bestämd skillnad mellan sin *synliga* kyrka och de Heligas samfund, liksom han ock profetiskt förutsåg, att alla samhällen skulle få sin rätta form förmedels hans kyrkas verksamhet: falska profeter skulle ju tala i hans namn (Matt. 7: 15 ff.), ogräs växa tillsammans med hvetet, såväl odugliga som dugliga fiskar fångas i noten (Matt. 13: 24 ff. och 47 ff.); men af »senapskornet skulle ett träd uppväxa, på hvilkets kvistar himmelens fåglar skulle bygga sina nästen, och »surdegen» skulle syra allt mjölet (Matt. 13: 31—33). Men om Kristus förmådde klart urskilja de särskilda momenten i det religiösa kulturarbetet, så är detta urskiljande ej lika gifvet, hvad lärjungarne beträffar. Det lider intet tvifvel, att liksom dessa ibland hade svårt för att fatta innebörden i hans liknelser, de ej heller alltid kunde rätt skilja mellan Messiasriket enligt judisk föreställning och Himmelriket (Matt. 20: 20 ff., Luk. 22: 24 ff., Apg. 1: 6 ff.). Och då

det är klart, att de ej ens efter den Helige Andes utgjutande på pingstdagen alla ständigt förmådde hålla sig fullt fria från judiska fördomar (V, 4), så är det ganska naturligt, att rätt tidigt inom apostlakyrkan uppkom en tendens att sammanblanda den synliga kyrkan med de Heligas samfund. Däraf tanken, att *hvarje* kristen församling såsom i sig hafvande Kristus *är hela* kristenheten: »ubi tres, ibi ecclesia» (Sohm, s. 20). Det är otvifvelaktigt, att, liksom »allt är i allt», Kristus är ständigt hos sina lärjungar i osynlig måtto (Matt. 18: 20, 28: 20). Men att i satsen »ubi tres, ibi ecclesia» sammanblandningen af inre och yttre föreligger, framgår däraf, att, ser man saken ur *rent ideell* synpunkt, så bor Kristus t. o. m. hos *en enda* troende, i hvilkens inre Guds rike är att finna (Joh. 14: 21 ff. Luk. 17: 20, 21), men om man skall angifva, »hvarest» i egl. bem. *hela den synliga* kyrkan är, så måste man säga, att hon *icke finnes*, såsom i egl. men. *total*, men *skall* förverkligas på jorden genom att *alla* där lefvande människor göras till Kristi lärjungar (IV, 6, V, 3). Lika litet som man bör säga, att en mänsklig individ såsom denna här befintliga fysiskt-psykiska organism *är hela* mänskligheten, lika litet bör man säga, att en särskild församling *är hela* den synliga kyrkan — såvida ej tilläfventyrs den särskilda församlingen är den enda som man vill erkänna såsom faktisk kyrka, och man har anledning att framhålla just detta. (Jmfr. S. ss. 19 ff. o. 248). Utan hvarje begränsad yttre kristen församling är *en* synlig kyrka. Man bemärke, att Guds rikes tillkommelse till människan kan tagas i två betydelser: 1) det blir verkligt i hennes innersta (III, 1, 2. IV, 6); 2) det blir synligt i sinnevärlden (det judiska Messiasriket, »det tusenåriga riket», den »allena saliggörande» katolska kyrkan). Ur sammanblandningen af de båda synpunkterna, utan bestämd insikt i det organiska sammanhanget (IV, 6), hafva de förvridna formerna af positiv kyrkorätt uppkommit.

VII.

Den af Sohm i hans »Kirchenrecht» framställda satsen, att *kyrkorättens väsen* står i strid mot kyrkans väsen, bör ändras till: *vissa former af positiv kyrkorätt* äro behäftade med moment, som strida mot kyrkans väsen.

1. Genom den föregående framställningen är gifvet: 1) att kyrkorätt och kyrka väsentligen harmoniera (V, 1); 2) att de finnas i många olika former, som sins emellan väsentligen öfverensstämma (V, 3, 4); 3) att de båda kunna sägas vara gudomliga (IV); 4) att man likväl, för att rätt inse denna utsagas betydelse, måste göra skillnad mellan Guds egen inre verksamhet för människans salighet, i och genom hela världsutvecklingen (I, 7. II, 1, 2. IV, 1, 6. VI, 5, 6), samt människans egen religiösa kulturverksamhet (III. 4. IV, 6), m. a. o. göra skillnad mellan »såendet» för och »växten» af Guds rike, fastän det förra självt naturligen förutsätter den senare; 5) att man bör hvarken sammanblanda eller oorganiskt isolera de särskilda mänskliga samhällsformerna och de särskilda momenten i samhällsverksamheten (IV, 2—6. V, 2, 3).

2. Sohm anser sig emellertid genom den bestämda insikten i den principiella motsättningen mellan kyrkans väsen och kyrkorättens väsen hafva kunnat bringa en förut ej befintlig reda i kyrkorättens historia (Sohm, ss. 1—3, 698—700, 510 m. fl. st.). Utan att förneka hans synnerligen stora förtjänster i nämnda riktning torde man dock kunna påstå, att hans utredningar äro behäftade med en tvetydighet och obestämdhet, som gör, att de svårligen kunna sägas vara vetenskapligen afgörande till den grad, Sohm själf tyckes anse. Jag lägger ej någon egentlig vikt därpå, att han i motsats mot mig med kyrkorätt menar, icke det rätta i vidstr. bem. i och för kyrkan öfverhufvud, utan blott juridisk, rent formell kyrkorätt[1]) och att

---

[1]) Jmfr. Sohm, ss. 473, not 27, och 465, not 14, 472, not 24, 475, not 32, 23 ff., not 2.

hans språkbruk ej skulle medgifva, att den af Kristus grundlagda synliga kyrkan kallas korporationskyrka, såsom ofvan är gjordt (V, 4. VI, 7). Ej heller lägger jag så särdeles stor vikt därpå, att han med »Wesen» än menar väsen i egl. bem. än faktisk företeelse: »kyrkan» säges till »väsendet» vara andlig samt ledas af den gudomliga anden, men ändock kan därigenom, att »rätten», som är »världslig» och »mänsklig», ibland med anledning af mänsklig synd och svaghet tager gestalt af »kyrkorätt«, »kyrkans väsen» »*förändras*» och »upphäfvas» (a. st., ss. 1, 456, 699 och 700). Men jag anser, att det vacklande i Sohms språkbruk i nämnda afseende är ett symptom af något sväfvande i själfva tankegången. Till dennas kritiska belysning med ledning af förut gifna synpunkter vill jag framställa följande satser. Därvid anföras eller sammanfattas först Sohms, såsom mig synes, mer eller mindre otillfredsställande åsikter eller några af honom framställda fakta, därpå följa, efter kolon, mina kritiska anmärkningar.

1. »Kyrkan vill i kraft af sitt väsen ingen kyrkorätt» (S. s. 3): Det är orätt att sammanblanda (upphäfva självständighet hos och samstämmighet mellan) religiöst-kulturell och juridisk verksamhet. (III, 4. V, 3, 4. VII, 1).

2. »Det är otänkbart, att Kristi kropp kan bära mänskligt (rättsligt) herravälde» (S. s. 2): Den kristna korporativ-kyrkan måste såsom åsyftande allmänt mänsklig religiös kultur hålla sig oberoende af positiv juridisk verksamhet (VI, 7).

3. »Praktiskt frambringas med järnhård nödvändighet en kyrkorätt» (S. s. 3): Andra samhällsformer än den kristna korporativkyrkan börja att på hvar sina sätt verka för religiös kultur, hvarvid mänsklig ofullkomlighet och syndighet åstadkomma ett orätt förhållande mellan de särskilda kyrkoformerna (V, 3, 4. VI, 2).

4. »Det finnes» (under den urkristna tiden) — — — — blott *en* ekklesia, församlingen af hela kristenheten, men denna enda ekklesia har otaliga företeelseformer»; »ideen om kyrklig kommunalförsamling — — — finnes alldeles icke till för kyrkans (kristenhetens) organisation»; »det finnes blott ekumeniska församlingar, organ» (ss. 21, 22, 66, 117—18): Den kristna korporativ-kyrkans medlemmar äro öfvervägande upptagna af sitt allmänt mänskliga religiösa kulturintresse under bortseende från andra kulturintressen såsom sådana och hafva därför ännu icke börjat göra de inskränktare samhällsformerna såsom sådana till aktuella organ för religionen (V, 3, 4).

5. Guds ord, uppfattadt ej på grund af någon form utan genom sin inre kraft, bestämmer dels omedelbart dels medelbart äfven den yttre kyrkliga ordningen (rörande dop, nattvard, lärarnes ställning o. s. v.), hvarför kyrkan är karismatiskt organiserad samt styrd af de lärobegåfvade under de öfrigas fria, af kärleksplikt följande instämmande (S. ss. 22 ff. 51 ff.): Kyrkan sträfvar efter att göra den empiriska författningen öfverensstämmande med den rationella (IV, 4).

6. Uppkomsten af lokalkyrkoförsamlingar med bestämd författning anknöt sig till: 1) ortens hufvudförsamling; 2) nattvardsfirandet; 3) kyrkoegendomens förvaltning (s. 66 ff.): De tre nämnda momenten voro de faktiska anknytningspunkterna för uppkomsten af positiva och specifikt publika författningar inom kommunalkyrkorna (IV, 4. V 2, 3, 4).

7. De framträdande frågorna, hvem som skulle leda nattvardsfirandet och förvalta kyrko-

egendomen, ifall ingen i högre grad lärobegåfvad funnes närvarande, samt huru det praktiska lokalintresset därvid skulle tillvaratagas (S. ss. 80—81): Innebära den början de reflexionen på krafvet att aktualisera ett religiöst borgerligt samhälle med dess båda sidor, den korporativa och den kommunala (V, 3, 4).

8. Den till lösningen af frågorna vidtagna åtgärden att bland de äldste, presbytererna, enligt vissa grunder utvälja en ej i egentlig mening apostoliskt begåfvad biskop, hvilken var underordnad presbytererna, i viss mån församlingens fullmäktige, och under sig hade diakoner m. fl. (S. s. 81 ff. §§ 9—12): Innebar en början de fixering af det borgerliga samhällets korporativa sida under fasthållande af den ursprungliga kyrkoidéen såsom den väsentliga (Se ofvan satserna 4 o. 7).

9. Konflikten mellan presbytererna och de »yngre» församlingsmedlemmarne i Korinth (omkring år 90 f. Kr.) gjorde införandet af »kyrkorätt» till en historisk nödvändighet (S. s. 156 ff.): Den skarpare riktningen på det publika momentet i det borgerliga samhällets religiösa verksamhet (*hvem* skall besluta om det och det?) måste göra kännbart krafvet på detta moments förnuftiga och mer afgjordt positiva ordnande (V, 2. IV, 4. Jmfr ofvan sats 3).

10. De moment, som gjorde, att »kyrkorättens» införande innebar kristendomens förvandling till katolicism, voro: 1) ett historiskt förhandenvarande, faktiskt skenbarligen oafvisligt, medelbart ur sedliga bevekelsegrunder framgånget behof, af: a) upprätthållande af ett »sedligt» ordnadt, inom sig slutet församlingslif (förvaltning af nattvard och kyrkoegendom);

b) upprätthållande af den ursprungliga kristna sanningen (mot gnosticism, montanism och heresie); 2) förfalskning af den ursprungliga kristna sanningen, emedan den i verkligheten mänskliga kyrkoordningen med anledning af den urkristliga uppfattningen (se sats 5) *måste* införas under synpunkten af gudomlig kyrkoordning (S. ss. 456—59, 156—64, 217—18, 327, 479—80: Följande omständigheter, som framkallade katolicismen, förefunnos: 1) behofvet af positivt religiös bestämdhet i kult och lära hos andra samhällen (närmast de borgerliga) än den urskristliga korporationskyrkan måste ock fattas såsom verkligen berättigadt och så till vida fordradt af religiositeten (V, 1, 4); 2) den redan i urkristendomen befintliga tendensen till oklar sammanblandning af den synliga kyrkan och de Heligas samfund, af det »apostoliska» och det »gudomliga» (S. ss. 23—26, not, 163—64. Jmfr. VI, 7) utvecklas till sträfvandet »att apoteosera, så att säga, utansidan i den mänskliga samfundsordningen» (Åberg, Allm. samhällsl., s. 6), så att denna förklaras vara omedelbart gudomlig, hvaraf följer, att hvarje väsentlig författningsändring måste ske genom införandet af en för någon ofelbar myndighet uppenbarad trosartikel (V, 4. VII, 1).

11. Ändringen af den urkristliga tanken, att *hvarje församling af troende har hela kristenhetens maktfullkomlighet* (jmfr sats 4), successive till, att hvarje af biskop ledd kommunalförsamling, hvarje synod (genom flere biskopliga vittnen förstärkt kommunalförsamling), blott det allmänna konciliet har ekumenisk beslutanderätt (= är inspirerad af Guds ande), innebär i och med fortgående utbildning af kyrkorätten och af rättslig organisation i allt vidare

kretsar ett formaliserande och förytligande af ursprungligen andliga grundtankar (S. ss. 198—99, 247—48, 343—44): Den ursprungliga grundtanken var ej klart fattad, i sammanhang med konfusionen af synlig och osynlig kyrka (VI, 7), utan innebar *en sammanblandning af två tankar:* 1:o) att Kristus och alla troende äro andligen närvarande i hvarandra; 2:o) att därför hvarje begränsad kyrkoförsamling genom sin särskilda, af den Helige Ande ledda verksamhet tjänar hela kyrkan, fastän denna begränsade verksamhet icke är *lika med* hela kyrkans verksamhet såsom total (jmfr. förhållandet mellan människan såsom total förmåga och hennes särskilda funktioner); när då den förvridna kyrkorätten började göra sig gällande och behofvet af en positiv ekumenisk kyrkoorganisation framträdde, så kunde i *hvarje* församling uppstå (i st. f. erkännandet af plikt och rätt att *på sitt sätt tjäna* det hela) ett *anspråk att trots inskränktheten härska öfver hela kyrkan* (Jmfr. S. s. 312 ff. isht. s. 326, not 53); detta anspråk hvilar på samma oriktiga uppfattning som »naturrätten», hvilken förbisåg all rätts ömsesidighet, fullständiga och samstämmiga bestämdhet genom alla berättigades själfständiga rättssferer (Jmfr. Åberg, Hegels och Boströms rättsfilos. grundt. ss. 4 o. 24. S. ss. 327, 439. — III, 2, 3. V, 3); utbildningen af den ekumeniska författningen innebar sålunda en anknytning, dels till *den lägre sidan i den urkristliga uppfattningen,* dels till den rent »naturrättsliga», »individualistiska» tanken på ett kyrkligt »fullmäktigskap» (S. ss. 340—41).

12. Den katolska kyrkoförfattningen fram-

ställer öfverallt och på alla sina grader romersk-katolsk kyrkoförfattning »på grund af två faktorer: 1:o) den urkristliga tanken på hvarje församlings ekumenicitet (hvarje kyrklig organisation är organisation af *hela* kyrkan); 2:o) Roms ställning i det romerska kejsarriket, hvarigenom möjliggjordes utbredningen af trossatsen, att den romerska församlingens tradition och författning äro äkta apostoliska och förebildliga för hela kyrkan (S. ss. 380—81, 434—40); När det i och för sig berättigade krafvet att göra den romerska staten till en kristen romersk statskyrka framstod, förvirrades ytterligare den kristna korporationsuppgiften genom att sättas i samband med den romerska kommunalstatsföreställningen (att vara romersk statsborgare = att vara medlem i kommunen Rom. Jmfr. V, 3. VII, 1).

13. »Kyrkan i andlig bemärkelse, Kristi kyrka, hvilken framställer Kristi rike, är, liksom efter urkristlig, så ock enligt äkta luthersk öfvertygelse i kraft af sitt väsen likaså nödvändigt synlig, som osynlig»; osynlig, »emedan förståndet ej förmår se, att Gud genom sitt ord (predikan af evangelium) regerar på jorden och samlar åt sig en församling af heliga»; synlig, »emedan ordförvaltningen (incl. sakramentsförvaltningen) är synlig och icke kan tänkas utan de troendes församlingar omkring det *muntligt* förkunnade ordet»; »regementet just i den synbara kyrkan består allenast i predikan af evangelium», »blott Guds ord får herska» (Sohm, ss. 465—68): Detta innebär: 1:o) att Luther återgår till de urkristnes oklarhet i afs. på kyrkan (jmfr. Sohm, ss. 463—64: Kristi kyrka = Kristi folk = Guds folk = ett kristligt heligt folk, som tror på Kristus = den heliga kristenheten =

Kristi rike = Guds rike = Himmelriket = Kristi brud = Kristi kropp = Guds eget hus och Guds egen stad. V, 4. VI, 7); 2:o) den synliga kyrkan beskrifves så, att hon nödvändigt måste sägas vara ett privat korporativt samhälle (jmfr. Luthers 5 kännetecken på kyrkan (Sohm s. 471, not 24) med Melanchtons bestämning af »politia ecclesiæ»: 1) »ministerium divinitus ordinatum»; 2) »evtaxia constituta ecclesiæ autoritate». III, 3—5. V, 2, 3); 3:o) därför finnes hos Luther en stark *tendens* att sammanblanda »såendet» för och »växten» af Guds rike: vi »blifva kristna» genom ord och sakrament; »hvarest ord och sakrament är, där är Kristus, där är hans kyrka, där är en hop af helige, och vore det ock idel barn i vaggan» (S. ss. 469, 470, 486. IV, 6, VI, 7).

14. »Stat och kyrka (just den synliga kyrkan menas) röra sig i alldeles skilda plan, den förrra i det jordiskas rike, den senare *endast* i det himmelskas rike»; »därför skall man icke blanda och kasta i hvarandra de två regementena, det andliga och världsliga» (S. ss. 487—88); »det allmänna prästadömet å ena sidan och rättsordningen å den andra röra sig inom områden, som öfverhufvud icke beröra hvarandra» (S. s. 511); »äfven den synliga kyrkan är för rätten osynlig» (s. 541); »potestas imperatoris nihil pertinet ad ecclesiam» (ss. 543, not 2); Detta innebär: 1:o) bemödandet att häfda den religiösa kulturverksamhetens självständighet gent emot den juridiska; 2:o) att dessa båda verksamhetsgrenar oorganiskt isoleras dels på grund af sträfvan att göra den *jordiska* kyrkan till *endast* himmelsk, dels med anledning af oppositionen mot påfven, dels på grund af det

juridiska rättsmedvetandets låga utvecklingsgrad. (VII, 1. IV, 4).

15. Den värdsliga öfverheten såsom »præcipuum membrum ecclesiæ» är i kraft af »kärlekens ämbete» skyldig att förmedels den henne såsom öfverhet tillkommande världsliga makten med tvång ingripa (icke i den egentliga »kyrkan», som såsom sådan styres blott med »ordet» utan) mot falsk lära och falskt läroämbete för att med yttre makt återställa den rätta författningen och ordningen i kyrkan såsom offentlig »theatralis concio», »hvarest kristna och okristna stå bredvid hvarandra»; genom en sådan »visitation» och »reformation», af öfverheten såsom »nödfallsbiskop», dels öfvervinnes yttre tvedräkt, så att landsfreden befordras, dels möjliggöres en evangeliskt ordnad trängre församling af allvarliga kristna (S. ss. 582—85, 587—88, not 2, 597, 599, 600 och 618): Detta innebär: 1:o) att »stat» och »kyrka» verkligen »beröra» hvarandra och äro »synliga» för hvarandra; 2:o) att de omöjligen kunna i grund och botten stå i strid med hvarandra (jmfr Rom. 13: 1—10: »Öfverheten är förordnad af Gud», och »kärleken», som »gör sin nästa intet ondt» och »är lagens fullbordan», fordrar, att man »ej blott för straffets skull, utan ock för samvetets skull» är underdånig öfverheten såsom »Guds tjänare». Luther: Öfverheten handhafver »weltliche Gerechtigkeit»; i så väl värdslig som andlig rättfärdighet »ist keine menschliche Ordnung oder Gewalt — —, sondern eitel göttlich Ding». Sohm, s. 550, not 11); 3:o) att staten i och genom sin egendomliga verksamhet, så vidt denna *är* rätt, verkligen organiskt samverkar med den religiösa kulturverksamheten, d. v. s., *att den*

sanna staten nödvändigt ock är statskyrka, i en eller annan form allt efter kulturståndpunkten (V, 3, 4. IV, 4. VI, 2).

16. I enlighet med yrkande af Melanchton, Justus Jonas m. fl. och i motsats mot Luthers önskan upprättas »konsistorier», hvilka äro »landsherrens» kyrkliga ämbetsverk med befogenhet att juridiskt leda hela den yttre kyrkostyrelsen (kyrklig uppsikt och kyrkotukt), för att motarbeta den tilltagande tuktlösheten, då de världsliga domstolarna ej voro vuxna att handhafva den med världsliga straff förbundna kyrkotukten, (S. ss. 609 ff. 614 ff. 621 ff.): Detta innebär: 1:o) att Melanchton m. fl. började komma till insikt däri, att om öfverheten hade rätt och plikt att vid nödfall ingripa för att »visitera» och »reformera», hon hade denna rätt och plikt, *så länge* någon yttre oordning i en eller annan riktning förefanns, att därför intet hindrade, vare sig att »visitationen» blef *kontinuerlig* i st. f. öfvergående, ej heller att därvid användes män, hvilka såsom predikanter måste betraktas såsom sakkunnige i kyrkliga frågor, hvarför den »världsliga visitationen» kunde kompletteras genom de »andligt-världsliga» konsistorierna (Sohm, ss. 617—18); 2:o) att de därvid ej synas hafva förmått hålla sig fullt oberoende af det katolska åskådningssättet och därför, när de fordrade *tvångs*mässigt handhafvande af *kyrko*makten, samblandade *stats*kyrkomakt, som *kan* använda tvång, ej på samvetet, utan på det yttre handlandet, med *religiöst kulturarbete,* som »binder» och »löser» blott med »ordet» (»nyckelmakt»), om man ock *ej har rätt att rent af identifiera* den ifrågavarande uppfattningen med den katolska, då Melanchton

säkerligen bättre än katolikerna fasthöll skillnaden mellan »divinitus ordinatum» och »humanis ordinationibus constitutum». (Sohm, s. 618, not 54, 525, not 33); 3:o) att Luther väl yrkat »landsherrens» ingripande för att »reformera» i yttre måtto och därmed hjälpa den »rent andliga», »blott med ordet styrda» sanna kyrkan och alltså fordrat ett åtminstone tillfälligt förbund mellan världslig öfverhet och »nyckelmakt» (ty, hvem annan än »nyckelmaktens» innehafvare kunde lära öfverheten, *huru* reformationen *rätteligen* skulle tillgå?), men ändock ej ville, att denna förbindelse mellan statsmakt och »nyckelmakt» skulle stadgas såsom varaktig till att befästa reformationsverket och förebygga uppkomsten af nya oordningar på det yttre kyrkliga området, — af fruktan för att tendensen till sammanblandning af den juridiska makten och »själasörjarens» skulle leda till katolicism (V, 3, 4. VII, 1 III, 3).

17. Enligt Zwingli och Calwin »är den synliga kyrkan den rättsligt organiserade kyrkokommunen, och denna synliga kyrkas makt är den rättsligt verkande korporativa kommunalsjälfregeringsmakten» (S. s 645); *blott* den *offentliga* ordinarie kommunalförsamlingen (men icke *hvarje* församling af troende i Kristi namn) kan vara den med kyrkans makt utrustade kyrkoförsamlingen» (S s. 639); hvarje sådan »partikularkyrka» (till skillnad från *hela* den synliga kyrkan, sammanfattningen af alla människor på jorden, som till *det yttre* bekänna sig till den *rätta* kyrkan) har *all* kyrkomakt *utan* att därför hafva *ekumenisk* makt, hvilken icke innehafves af någon kommunalkyrka eller *någon* myndighet (mot påfvens anspråk), (S. ss. 635 –38);

»Zwingli rör sig med sin lära om kyrkan icke i äkta kristlig utan i *gammal*-katolsk tankegång» och kommer till den motsägelsen, att Kristi kyrkas makt är af blott kommunal (»örtlicher») natur (S. s. 640); han måste på grund af hela sin ståndpunkt *skilja* mellan kyrka och Guds rike, men »kyrkan i skriftens och den lutherska bekännelsens mening har såsom sådan ingen författning af rättslig art och därmed *ingen* världsform hos sig», utan blir synlig i *hvarje* församling omkring ordet (S. ss. 645—46, not 24, 635):

Detta innebär: 1:o) att Zwingli och Calwin ej förmådde fatta, huru någon *annan* samhällsform än kommunen skulle kunna göras till aktuellt organ för den religiösa kulturen; 2:o) att de riktigt insågo, hurusom ingen »partikularkyrka» kan göra anspråk på att vara »ekumenisk», såvidt detta fattas såsom innebärande annat än egenskapen att på *sitt* sätt, inom sin sfer *tjäna* hela kristenheten (Jmfr. sats 11); 3:o) att Zwingli väl var till en viss grad gammal-katolsk i sitt åskådningssätt (»staten» [Zürich] företog sig under Zwinglis ledning att liksom påfven i Guds namn handhafva öfverhetlig *tvångs*makt; Sohm, s. 648, jmfr ss. 655—57), men att den af Sohm påstådda motsägelsen från Zwinglis ståndpunkt kan lösas genom yrkandet, att kommunen utöfvar hela kyrokmakten *just blott* inom *sitt* inskränkta område för att enligt kärleksbudet därmed hjälpa andra församlingar och ej hindra dem att handla själfständigt inom sina verksamhetsområden (se ofvan 2:o); 4:o) att det reformerta skiljandet mellan »kyrkan» och »Guds rike» (de »utvaldas» osynliga församling) innebär början till ett framsteg utöfver såväl urkristendomens och Luthers obestämda ståndpunkter som katolicismens

afgjordt världsliga, — ty Sohms försäkran, att »kyrkan» *ej har någon* världsform (är *blott himmelsk*, se ofvan sats 14), fastän hon blir *synlig i församlingar omkring ordet*, är en motsägelse: församlingarna omkring ordet äro *just världsformer*, som göra, att det är *skillnad* mellan Guds rike »invärtes» och denna världens kyrkor (IV, 4. VI, 7).

18. Urkristendomens kyrka är en rent andlig organisation; den katolska kyrkan är en andligt-värdslig; den synbara kyrkan i reformert bemärkelse är en sig själf regerande korporation; Luthers kyrka är, liksom urkristendomens, den i ord- och sakramentsförvaltning synbar blifvande Kristi kyrka, Kristi kropp på jorden; episkopalsystemets kyrka är denna synbara Kristi kyrka, som bör regeras andligen genom läroämbetet, världsligen genom öfverheten; territorial- och kollegialsystemens kyrka är en världsligt organiserad förening (med ändamål att i folkens lif upprätthålla det rätta predikoämbetet och rätt ord- och sakramentsförvaltning), öfver hvilken staten har, antingen oinskränkt (terr.-syst.) eller begränsad (koll.-syst.), makt, utan att vare sig »kyrka» eller »stat» kan uppställa några trosnormer, men väl läronormer (S. ss. 697—99, 672—79):

Detta innebär: 1:o) urkristendomen har öga blott för den religiöst kosmopolitiska kulturuppgiften under oklar, entusiastisk sammanblandning af den religiösa kulturverksamheten med Guds rikes tillväxande »invärtes» (Jmfr. satserna 10 o. 11); 2:o) katolicismens utbildning innebär den karismatiskt organiserade korporationens förvandling till en ur kommunala, nationella och politiska synpunkter organiserad korpora-

tion, som fortfarande identifieras med det synliga Gudsriket (Jmfr. sats 12. V, 4); 3:o), de reformerte fasthöllo ensidigt vid den kommunala synpunkten och började göra en mer bestämd skillnad mellan synlig och osynlig kyrka (sats 17); 4:o) Luther återgår under opposition mot afvikande åsikter till de urkristnes oklara ståndpunkt (sats 13); 5:o) episkopal-systemet innebär en oklar synkretism af katolicism och lutheranism (Jmfr. satserna 14, 15 o. 16); 6:o) territorial- och kollegialsystemen innebära såsom grundade på »naturrättsliga» fördragsteorier en genom ensidig reflexion på det yttre samhällsmaterialet uppkommen desorganisation af sättet att betrakta samhällslifvet: oorganisk isolering af människoindividerna, af synlig och osynlig kyrka, ställande af »staten» antingen såsom despotiskt styrande »kyrkan» eller ock i ett yttre och tillfälligt förhållande till henne (V, 3, 4. VII, 1. VI, 1, 2. Jmfr. sats 11).

3. Jag vill slutligen tillägga, att, för att komma ifrån Sohms sväfvande ståndpunkt, måste man fasthålla följande. Kristus är för visso andligen närvarande bland »två eller tre», som äro »församlade i hans namn». Men han är *ej endast* närvarande vid Gudsdyrkan i inskr. bem. Han är *äfven* andligen närvarande vid *hvarje* mänsklig verksamhet, som i sanning är *förnuftig, reellt personlig,* yttring af *kärlek.* Därför är han ock andligen närvarande vid all *rätt* samhällsverksamhet (Jmfr. Joh. 3: 21. Apg. 10: 34 ff. III, 5—7). Sålunda äro icke blott församlingar omkring ordet utan *alla rätta* samhällsformer former af *kyrkan.* Hvarje samfund *bör* sträfva efter *det rätta* och bör vara en *kyrka,* alltså *stå kyrkorätt och kyrka väsentligen i harmoni såväl i allmänhet som i hvarje särskild form* (IV, V). Men alla särskilda former böra stå i ett rätt förhållande till hvarandra: de

böra alla vara *självständiga* och sinsemellan *samstämmiga*. *Det strider både mot det rättas och mot kyrkans väsen, om någon samfundsform vill vare sig inkräkta på någon annans självständighet genom obehörigt öfverhöghetsbegär eller upphäfva samstämmigheten genom ensidig afsöndringssträfvan* (VI, 2. VII, 1).

Pris Kr. 1: 50.